

*Pompeu Fabra: barbàrie i civilització*¹

En quines condicions generals es va concretar el civisme fabrià? Hi ha un instrument privilegiat? Quines condicions personals el garantien? Són preguntes que defineixen aquestes breus ratlles, un cop rellegeixes altre cop *Pompeu Fabra: llengua, civisme, país*.

Com va destacar l'antic director de *Revista de Catalunya* i actual president de la Generalitat, Quim Torra, en la cloenda de l'Any Fabra al TNC, un dels objectius d'aquest ha estat: "treure Fabra de l'acadèmia i acostar-lo al carrer, mostrar la seva faceta cívica, que possiblement havia quedat a l'ombra de la seva gran feina de gramàtic". Aquest és justament l'objectiu d'aquesta obra.

Anem primer, però, a la definició de civilització, segons el Diccionari Fabra mateix, tenint en compte que civilització, etimològicament, prové del llatí "civis", ciutadà. Això vol dir, com a acció, "treure de l'estat salvatge, fer passar a un estat més avançat de cultura intel·lectual, social i moral, etc.", i hi posa com a exemple "civilitzar la nació", per tant per a dur-ho a terme cal un "avançament de la humanitat".

Per Fabra una manifestació significativa, però no única, d'aquest capteniment va ser la presidència de Palestra, des de 1930, en el moment de més reconeixement públic efectiu assolit, pel càrrec preeminent que tenia i per la clara voluntat intervencionista i catalanitzadora de l'organització de joves. El càrrec públic, així, aleshores, de més rang pel gramàtic.

Com es podia civilitzar en aquell moment partint d'unes condicions sovint atziagues? Una civilitat que maldava per construir un país nou davant de la barbàrie de l'Estat que amb la Llei de Jurisdiccions, des de 1906, controlava tota manifestació contra "la unitat d'Espanya", a partir de tribunals militars: per tant, si era adreçat a civils, esdevenia tribunal d'excepció, *de facto*. On eren freqüents assassinats extrajudicials especialment contra obrers; guerres colonials amb alt cost de vides i accions, a càrrec de l'exèrcit espanyol que, al Nord d'Àfrica, només poden ser qualificades d'atrocitats, i un alt cost també en vides entre els joves catalans mobilitzats en aquell territori.

---

¹ Intervenció de la presentació del llibre *Pompeu Fabra: llengua, civisme, país*, d'Edicions de la Revista de Catalunya, coordinat per Lluís Duran i Jordi Manent, el 15 de gener del 2018.

La incivilitat d'un país on molt sovint les garanties constitucionals eren suspenses, i això afectava, especialment, la llibertat de premsa, de pensament i de reunió, “dedicades” especialment als catalanistes, als republicans i als obreristes.

Una barbàrie d'un país amb una falta seriosa d'integració del moviment obrer en l'acció i la representació política. Allò que en diríem avui una falta d'interlocució del gruix de la classe obrera que, sovint, en quedava al marge, i era representada per l'omnipresent Confederació Nacional del Treball.

Una incivilitat d'un país amb un baix nivell educatiu, respecte altres europeus, i, al seu torn, “la fam” de molts per construir-se una cultura.

La barbàrie d'un país en bona part mal comunicat, on riquesa i cultura costava de molt de transmetre i distribuir.

Feina pacient per posar el seu lloc els gramàtics afeccionats de la nostra llengua (diletants sovint) i contestar els qui deien “el catalán es un dialecto”: també una altra forma de barbàrie.

Una incivilitat finalment que es manifestarà durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), però que permetrà a Fabra endegar el *Diccionari* (aparegut el 1932), i, al conjunt del país, impulsar la llengua catalana, malgrat la repressió, molt més enllà dels marges habituals anteriors.

Barbàrie en aquest cas, curiosament, com a lloc de naixement, doncs, de civilitat i catalanitat refeta.

Però una barbàrie que ell viurà directament amb la depuració durant la Dictadura de Primo de Rivera (1924), l'empresonament després dels Fets d'Octubre de 1934, l'exili des de gener de 1939 i la depuració, un altre cop, tot i l'exili, durant el Franquisme.

L'obra de Fabra té, per tant, uns topants ineludibles. No sé si trobaríem gaire casos de gramàtics que hagin hagut de vèncer tantes adversitats d'un estat que, pertinaçment i al llarg dels segles, ha maldat per anar arranant i maltractant la llengua catalana, per assolir-ne la substitució per una altra.

Fabra representava tot allò que abominava l'extrema dreta espanyolista: catalanitat, cultura, democràcia, diàleg i civilitat.

Per aquest rapidíssim context, la llengua catalana apareix com una vehicle de nacionalització, d'integració ciutadana i cohesió social, des dels vehicles de la voluntat de modernització i de facilitat i generalització comunicativa.

Per això Fabra havia de ser president de Palestra, com a continuador del que Prat de la Riba, volia bastir al costat de l'IEC, l'Institut d'Educació General, l'antecedent de Palestra.

No repetiré el que ja vaig dir el 2000, però Palestra, representa com ningú per catalanització, esport, cultura i ciutadania, aquesta clau de volta fabriana, en la intervenció pública, més enllà del clos segur de l'Acadèmia, sense caure en l'àmbit partidista. A Palestra hi havia esport, hi havia excursionisme, hi havia catalanització lingüística, hi havia formació per als ciutadans, hi havia cultura, hi havia popularització d'ensenyaments tècnics (navegació i aviació sense motor)... Els grans trets de la trajectòria de Fabra (ai las) feta organització per a tothom.

Quines característiques tenia aquest biaix cívic de Fabra? Quins aspectes acompanyen Fabra en el seu lideratge cívic, que és nacional i republicà, en aquell moment.

Biaix, certament, no exclusiu d'altres intel·lectuals i acadèmics que sovint són, com el Barça, més que un acadèmic, més que un escriptor. Fabra, doncs, és més que un lingüista i un gramàtic.

Entre la teoria i l'èxit de la pràctica, Fabra és un personatge cívic, tot sovint anomenat Mestre. El Mestre ha esdevingut després d'un procés estricte de coneixement, proposta pública, debat (aspre sovint) i, finalment, d'èxit. És mestre amb esforç i sovint tensió, des de la difusió ineludible i el màxim d'extensa de saber.

Un mestre que transita des del Modernisme sense formar part del Noucentisme, però col·laborant amb els seus impulsors, d'un corrent i altre. Un perfil independent que li permet mantenir tothora autenticitat i visibilitat.

Un mestre que dóna a la ciutadania la millor eina per posar les paraules justes a aquest procés d'autoconeixement col·lectiu que és l'aventura catalanista. Instrument d'anada i tornada: sense una eina més esmolada, com era la llengua amb Fabra, no ens hauríem pogut conèixer i sense aquest coneixement no hauríem pogut catalanitzar-nos plausiblement. Tot hauria estat debades, sense la seva obra. A partir d'ell, les altres obres culturals es poden consolidar millor.

Altres, després d'haver reeixit en la seva proposta professional o intel·lectual, es creuen legitimats per molt més d'allò assolit, fora del seu clos. No és aquest el cas: el rumb de Fabra és invariable. S'adequa perfectament home amb obra.

L'obra passa per davant del personatge, i això, al seu torn, és agraït per la ciutadania. Permet entendre'n la proximitat, exigència, seny, la manca d'altivesa, l'actitud de "ciudadà normal", la voluntat de servei i d'atenció pacient, per això eina de democratització de coneixement i eina visible i tangible de catalanització de la ciutadania. Per això el triomf de Fabra és, també un triomf del caràcter. Sense escarafalls, sense exclusivisme ni prepotència, sense intransigència, amb raó fonamentada.

Mestre, provoca que Fabra vulgui exercir un fi sentit de consens nacional, d'unitat catalanista. El caràcter de "mestre" no l'engavanya, però. Des de la seva obra i la seva trajectòria conscient d'allò que representava, però prou assenyat, però ciudadà normal, la defensa dels drets nacionals de Catalunya l'obligarà a fer tres excepcions: la presidència de Palestra (1930-1934), el suport a la candidatura unitària que creia que s'havia de presentar, a redós de Macià, per la defensa de l'Estatut de Núria (juliol de 1931) i la discussió que tingué amb Macià a final d'abril de 1932: Fabra defensant l'Estatut que havia votat el poble català i Macià confiant amb els parlamentaris a Madrid. Fabra i Macià, dos referents nacionals, van dissentir. El debat civilitzat és, també, això.

Uns referents tan sòlids que encara són vigents.

Lluís Duran

Historiador